

Олександр Бочко
Львівський національний аграрний університет
Alexander Bochko
Lviv National Agrarian University

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

THE PRIORITY DIRECTIONS OF ECOLOGICAL ECONOMIC MANAGEMENT OF LAND RESOURCES

У статті розкрито основні напрями еколого-економічного управління земельними ресурсами в сучасних умовах. З метою вдосконалення системи такого управління обґрунтовано головні довго- та короткострокові цілі. Запропоновано створення інформаційної системи державного моніторингу земельних ресурсів для отримання достовірної та чіткої інформації про їх сучасний стан.

Basic directions of ecological and economic management of land resources in modern conditions are revealed in the article. Basic long- and short- basting oits are substantiated with the purpose of improvement of ecological and economic resources management system/ The production of information system of land resources state monitoring for receiving trustworthy information in modern conditions is suggested.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Земля є одним з найважливіших виробничих ресурсів. Проте в сучасних умовах стан земель з кожним роком погіршується: збільшується рівень викидів стаціонарними та пересувними джерелами, підвищується кислотність і засоленість ґрунтів; поширюється вітрова й водна ерозія земель та їх деградація [1, с. 29].

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано вирішення проблем. Проблеми управління земельними ресурсами досліджували вітчизняні вчені: Д. І. Бабміндра [1], П. П. Борщевський [2], А. С. Данилишин [2], Д. С. Добряк [1], С. І. Дорогунцов [2], М. А. Лендел [3], М. А. Ступень [4], А. М. Третяк [5], М. А. Хвесик [6] та ін. У той же час багато аспектів еколого-економічного управління земельними ресурсами залишаються невирішеними або дискусійними, потребують подальшого вивчення та вдосконалення.

Метою статті є обґрунтування пріоритетних напрямів еколого-економічного управління земельними ресурсами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Необхідність управління еколого-економічним розвитком земельних відносин пов'язана, з одного боку, із зростаючим значенням отримання екологічно чистого продукту для суспільства, а з іншого – підвищенням рівня якості земельних ресурсів.

Зазначимо, що таке управління потрібно здійснювати як на державному, регіональному (у межах області), так і місцевому рівнях (у

межах районів або окремих об'єднаних регіонів). При цьому загальним для всіх рівнів, на нашу думку, є :

- удосконалення нормативно-правових актів з питань еколого-економічного управління земельними відносинами, які б урахували особливості кожного регіону та області незалежно від виду ґрунтів, їх породи та походження;
- створення системи взаємопов'язаних органів державної виконавчої влади щодо запобігання підвищення рівня викидів у природу, збереження природних ресурсів;
- розроблення науково-методологічних основ управління та планування еколого-економічного розвитку земельних ресурсів;
- розробка методів оцінки і прогнозування ймовірності виникнення небезпечних і надзвичайних еколого-економічних ситуацій;
- запровадження обов'язкового екологічного страхування для екологічно небезпечних виробництв.

З метою вдосконалення еколого-економічного стану земельних ресурсів сьогодні варто значну увагу звернути на:

показники планування та прогнозування раціонального використання земельних ресурсів;

формування сучасної інформаційної бази, яка б забезпечувала сучасний стан показників екології земельного фонду та відповідала міжнародним стандартам;

створення реєстру, постійно діючого моніторингу суб'єктів господарювання;

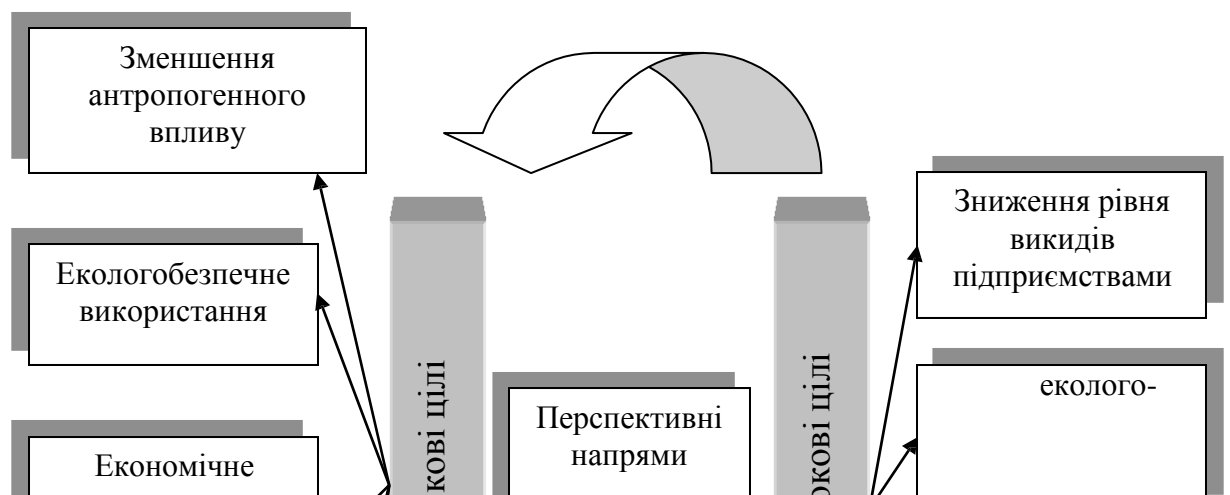
запровадження критичної оцінки ризику і небезпеки використання земельного фонду;

установлення переліку земельних ділянок, які доцільно вивести з експлуатації та обороту.

У процесі вдосконалення системи еколого-економічного управління земельними ресурсами доцільно виділити основні довго- та короткострокові цілі, для досягнення яких необхідно застосовувати стратегічне та оперативне планування (рис. 1).

Основними довгостроковими цілями обґрунтування процесу вдосконалення системи еколого-економічного управління земельними відносинами повинні бути:

- зменшення рівня антропогенного впливу на земельні ресурси;
- запровадження нових нормативів у галузі охорони земельних ресурсів;

Скорочення
радіаційного
впливу

Рис. 1. Пріоритетні цілі управління земельними ресурсами Закарпатської області (розроблено автором)

- обґрунтування системності та чіткої черговості здійснення природоохоронних заходів, що фінансуються з державних та місцевих бюджетів;
 - досягнення екологічно безпечного використання земельних ресурсів і агроландшафтів для задоволення потреб суспільства;
 - забезпечення належного рівня екологізації земельних ресурсів з метою постійного процесу їх відновлення;
 - створення ефективної структури управління і механізмів розвитку земельних відносин;
 - удосконалення системи управління охороною та раціональним використанням земельних ресурсів шляхом розробки нормативно-правових актів щодо поліпшення їхнього стану;
 - економічне управління охороною, відтворенням та використанням земельних ресурсів (обґрунтування належного рівня ціноутворення, внесення оптимальної кількості поживних речовин і т.д.).
- Для досягнення довгострокових цілей необхідно конкретизувати та розробити поетапне виконання поставлених завдань з урахуванням короткострокового періоду, зокрема:
- підвищити рівень охорони земельних ресурсів від викидів хімічної промисловості шляхом установлення на підприємствах очисних споруд;
 - забезпечити належний рівень екологічного використання земельних ресурсів через запровадження високих розмірів штрафів;

- залучити недержавні організації до участі в раціональному використанні й відтворенні земельних ресурсів;
- зменшити вплив радіоактивного забруднення на стан земельних ресурсів.

З метою раціонального використання земельних ресурсів, на нашу думку, необхідно створити інформаційну систему державного моніторингу на районному, регіональному та національному рівнях із дотриманням міжнародних вимог, яка б забезпечила отримання постійної інформації про стан земельних ресурсів. Така система повинна базуватися на принципах:

- багаторівневості, тобто узгодження нормативного і методичного, технічного та програмного забезпечення;
- об'єктивності та достовірності, систематичності спостережень за станом довкілля та об'єктами впливу на нього;
- комплексності в оцінюванні екологічної інформації;
- оперативності проходження інформації між окремими ланками системи;
- інформованості органів державної та місцевої влади;
- відкритості екологічної інформації для населення.

У Закарпатській області згідно з розробленою «Програмою охорони і підвищення родючості ґрунтів на 2005–2015 роки» питому вагу багаторічних насаджень у структурі сільськогосподарських угідь доцільно збільшити в рівнинній частині до 7,5%, у передгірській – до 10, частку земель природоохоронного призначення – до 20%. Цим документом передбачено законсервувати 14,7 тис. га ерозійно небезпечних земель, що розміщені на схилах, крутизна яких перевищує 10°. Із інтенсивного обробітку необхідно вивести близько 40,0 тис. га ріллі, з яких 23,7 – заплановано перевести в сіножаті і пасовища, 17,0 тис. га – заліснити [7, с. 8].

Зазначимо, що досягнення ефективності еколого-економічного управління можливе за умови комплексного підходу до розв'язання поставленої проблеми (рис. 2).

Отже, пріоритетами еколого-економічної політики в Закарпатській області повинні стати:

- запровадження екологічно безпечних технологій, у першу чергу в лісовому, сільському і водному господарствах;
- забезпечення оптимальної лісистості в межах водозборів, заліснення непридатних до сільськогосподарського використання земель, відновлення верхньої межі лісу та зменшення навантаження на високогірні луки;

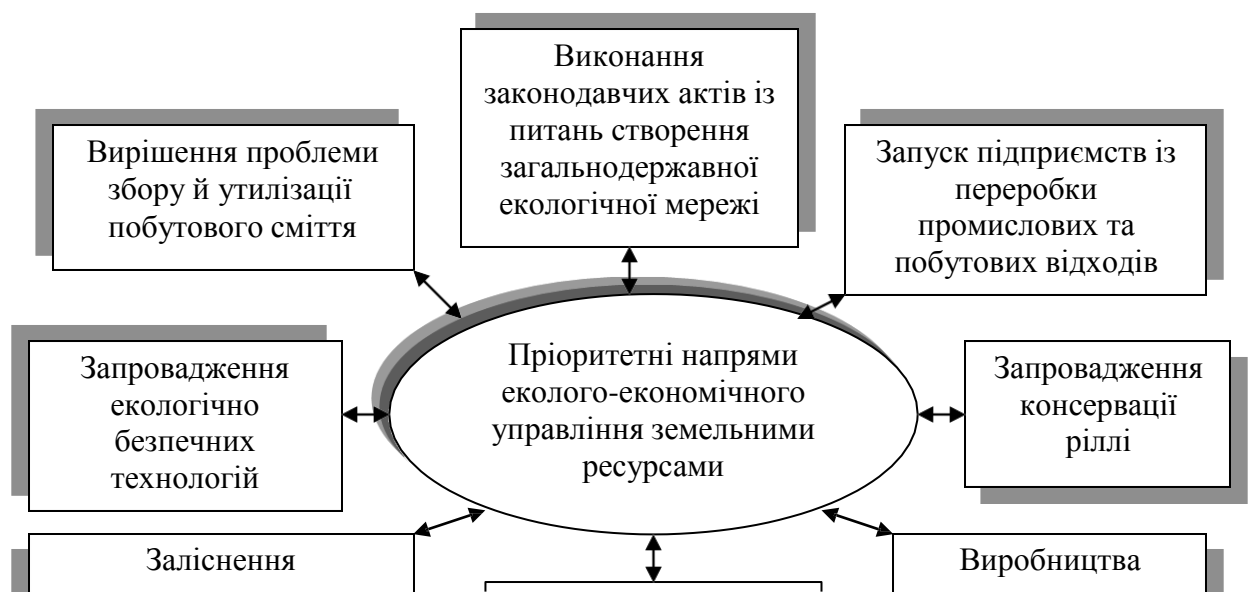

Рис. 2. Еколого-економічні заходи щодо охорони земельних ресурсів Закарпатської області (розроблено автором)

- консервація змитої ріллі і на схилах більше як 10° шляхом залуження і виведення її із сільськогосподарського обігу та оздоровлення з метою запобігання розвитку ерозійних процесів, збереження і відтворення родючості змитих земель;
- створення умов для запобігання наслідків шкідливої дії вод (паводків), забруднення і виснаження водних ресурсів, реалізація протипаводкових заходів та спрямованих на гарантоване питне водопостачання;
- розробка і запровадження ефективного механізму збереження джерел прісних та мінеральних вод, забезпечення населення екологічно чистою питною водою;
- створення умов для організації виробництва екологічно чистих продуктів харчування з маркою «біо»;
- захист річок, потоків та водойм від засмічення і забруднення промисловими та побутовими стоками, реконструкція і капітальний ремонт діючих очисних споруд і будівництво нових у населених пунктах та на підприємствах, де вони відсутні або малопотужні;
- утворення нових сміттєзвалищ, облаштованих згідно з вимогами екологічної безпеки та санітарно-гігієнічними нормами;
- запуск підприємств з переробки промислових та побутових відходів у найбільших містах області;
- вирішення проблеми збору та утилізації побутового сміття в сільській місцевості;
- формування мережі діагностичних регулювальних пунктів з метою зменшення забруднення атмосферного повітря промисловими підприємствами та автомобільним транспортом, перехід до використання етилованих сортів бензину та обладнання стаціонарних забруднювачів пилогазоуловлюючими установками;
- вжиття додаткових заходів щодо збереження біологічного різноманіття, насамперед видів, занесених до Червоної книги України, відновлення чисельності мисливської фауни;
- виконання законодавчих актів із питань створення загальнодержавної екологічної мережі, розширення територій та розвитку об'єктів природно-заповідного фонду [8, с. 98].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У теперішній час ще недостатньо повно розроблені правові та соціально-економічні аспекти,

що встановлюють принципи використання ресурсів навколишнього природного середовища. Для створення умов гармонійного розвитку суспільства і природи, який передбачає все повніше задоволення потреб людини, виникли нові соціально-економічні проблеми охорони довкілля, для вирішення яких стали визначальними ресурсозберігаючі та природоохоронні заходи, що забезпечують збереження здоров'я людей, підтримання комфорту їх життя. Тенденція зміни показників еколого-економічної системи повинна сприяти збереженню природи для нинішнього і майбутніх поколінь.

Основною причиною погіршення екологічної ситуації в нашій країні є відсутність стійкого механізму, який би забезпечував економіку джерел забруднення на належному рівні відповідно до еколого-економічних нормативів, що визначають види економічного, морального та іншого стимулювання за раціональне природокористування і проведення природоохоронних заходів.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні та деталізації основних функцій управління еколого-економічним регулюванням земельних ресурсів у розрізі об'єктів дослідження, обґрунтуванні процесу планування роботи та чіткого дотримання етапів, що дає змогу розробляти комплексний план захисту, відновлення і поліпшення навколишнього природного середовища.

Література

1. Добряк Д. С. Еколого-економічні засади реформування землекористування в ринкових умовах: [монографія] / Д. С. Добряк, Д. І. Бабміндра. – К.: Урожай, 2006. – 334 с.
2. Дорогунцов С. І. Удосконалення управління природокористуванням в АПК / Дорогунцов С. І., Борщевський П. Л., Данилишин Б. М. – К.: Урожай, 1992. – 128 с.
3. Лендел М. А. Земельні ресурси Карпатського регіону: проблеми використання, відтворення та охорони: [монографія] / М. А. Лендел, Р. А. Романович. – Ужгород: Ужгородський національний університет, Карпати, 2007. – 256 с.
4. Ступень М. Стратегічні напрями використання та охорони природних ресурсів / М. Ступень, Р. Таратула // Аграрна економіка. – 2009. – Т. 2, № 3–4. – С. 67–72.
5. Третяк А. М. Земельні ресурси України та їх використання / А. М. Третяк, Д. І. Бабміндра. – К., 2003. – 143 с.
6. Хвесик М. А. Економіко-правове управління природокористування: [монографія] / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, Ю. П. Кулаковський. – К.: Кондор, 2004. – 524 с.
7. Програма охорони і підвищення родючості ґрунтів на 2005–2015 рр. / Затверджена рішенням сесії Закарпатської обласної ради № 455 від 10 січня 2005 р. – Ужгород, 2005. – 43 с.
8. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2008 рік. – Ужгород, 2009. – 105 с.
9. Екологічне управління: підручник / [Шевчук Ю. М., Саталкін Г. О., Білявський В. Я. та ін.] – К.: Либідь, 2004. – 432 с.